

הרב יחזקאל סופר

”לשלח אותו לעזאזל המדברה” – המען או הנמען?¹ התבוננות פנימית במהות השעיר המשתלח

וַנִּמֶן אֶהָרֶן עַל שְׁנֵי הַשָּׁעִירִים גְּבֻלוֹת גֹּבֵל אֶחָד לַיְדָוֶד וְגֹבֵל אֶחָד לְעִזָּאזֵל: וְהִקְרִיב אֶהָרֶן אֶת הַשָּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּבֵל לַיְדָוֶד וַעֲשֵׂהוּ חֲטָאת: וְהַשָּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּבֵל לְעִזָּאזֵל יַעֲמֵד חַי לְפָנָי יְדָוֶד לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזָּאזֵל הַמִּדְבָּרָה:

(ויקרא ט"ז, ח-י)

- כל סיפור ה"גורל" על שני השעירים ובמיוחד סיומו הטראגי של השעיר המתרסק על צוקי המדבר אפוף מסתורין ומעלה שאלות קשות:
1. הרי ברור שיש לשעיר זה דין "קרבן" לכל דבר (שהרי נאמר: "לכפר עליו")¹ – מדוע אם כן איננו קרב על המזבח?
 2. מיהו ה"נמען" אליו מיועד קרבן זה? היתכן שיוקרב קרבן לא לקב"ה בעצמו?

ההיבט הפשטני: "עזאזל" אינו אלא כתובת

לדעת רש"י, ראש הפשטנים, "עזאזל" הוא כינוי טופוגרפי לכל צוק עז ותלול, שם יש להשליכו אבל אינו מיועד לתיתו למישהו. רש"י, כדרכו, גם לא נכנס לשאלה הערכית בדבר טעמו של קרבן יוצא דופן זה. כך הוא מבאר²:
"עזאזל- (יומא ס"ז ת"כ) הוא הר עז וקשה צוק גבוה שנאמר 'ארץ גזרה' – חתוכה".

כך מבאר האבן עזרא שם: ".....ואמר רב שמואל אף על פי שכתוב בשעיר החטאת שהוא לשם גם השעיר המשתלח הוא לשם. [אבל דעת האב"ע:] ואין צריך! כי המשתלח איננו קרבן כי לא ישחט!³

וכן דעת אברבנאל: "הנה אם כן לא היה ענין שעיר המשתלח קרבן לעזאזל

1 וגדול כח כפרתו ביותר כנפסק ברמב"ם הלכות תשובה א', ב: "שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה בין שהודע לו בין שלא הודע לו הכל מתכפר בשעיר המשתלח".

2 ויקרא ט"ז, ח.

3 להעיר מהרמב"ם הל' עבודת יוה"כ [פ"ה ה"ז]: "שדחיייתו לעזאזל זוהי שחיטתו"

ולכן לא זכה לזביחה ולא להקרבה על המזבח, אלא להרחיקו תכלית ההרחקה ולהשליכו אל ארץ גזירה שאין בה יישוב וכאילו היה זה תפילה לאלקים שכן ייעשה לשונאו...".

ברם, לדברי הפשטנים יקשה: מדוע כינתה התורה את יעד שילוחו בשם המוזר "עזאזל", ולא הסתפקה באמירה "לשלח אותו המדברה"? האין כאן רמז שהשעיר נשלח ל"מישהו"...

ההיבט הקבלי: "עזאזל" (השטן) הוא הנמען

רמז האבן עזרא רמז בלשון חידה: "ואם יכולת להבין הסוד שהוא אחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו כי יש לו חברים במקרא ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו".

כנראה כוונת חידתו היא⁴: אם תספרו "שלשים ושלשה" פסוקים מהפעם הראשונה בה מוזכרת תיבת "עזאזל" בפרשתנו (ט"ז, ח), תגיעו לפסוק הרומז ל"שדים" שהם שייכים ל"סיטרא אחרא". כך נאמר שם⁵: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם". רש"י מפרש שם⁶: "לשעירים - לשדים כמו (ישעיה י"ג) 'ושעירים ירקדו שם'".

וכן דעת הזוהר חלק ב דף קפ"ד, ב:

תא חזי, ההוא שעיר דמשדרין ישראל לעזאזל לההוא מדברא, בגין למיהב חולקא לההוא סטרא אחרא לאתעסקא בהדיה, ואי תימא תרין שעירין אמאי הכא, חד ליהו"ה וחד לההוא סטרא אחרא.

על כרחנו נצטרך להשלים עם ההנחה שיש כאן מעין "מתת" לכוחות הסיטרא אחרא, שזכו לכינוי "עזאזל", שהוא ראשי-תיבות: "זה לעומת זה עשה אלקים". הדבר מעורר תהיות עצומות.

וכבר תמה אור החיים הקדוש⁷:

ולקח את שני השעירים וגו' פרשה זו צריכה למודעי, כי למה יצוה ה' דבר כזה, ואם היא מהמצות אשר לא עשה ה' בהם טעם, היה לו לומר חוקה, ומה גם תגדל הקושיא לדבריהם ז"ל (עי' זוה"ק ח"ג סג) כי עזאזל היא בחינת צד הרע, הנה זה כמעט חס ושלוש שיזמה הדבר לעכו"ם, ומה גם שמצוה ה' להשוות שעיר של שם לשעיר זה של דבר

4 כפי שגילה לנו רבנו בחיי בפרשת השעיר לעזאזל, וכן כתב הרמב"ן שם: "והנה ר"א נאמן רוח מכסה דבר, ואני הרכיל מגלה סודו שכבר גלו אותו רבותינו ז"ל במקומות רבים" ופירש גם כרבנו בחיי.

5 ויקרא י"ז, ז.

6 וכן פירש אב"ע ויקרא יז, ז.

7 ויקרא ט"ז, ז.

אחר (יומא פ"ו מ"א) הדברים מבהילים:

וכן תמה האלשיך:

הנה מבלי הכניס עצמנו בצפוני סודות, ראוי לשים לב בצד מה, מהו עניין שני השעירים הללו ושישים הוא יתברך כבודו לעומת עזאזל להטיל גורל איזה מהם לה' ואיזה לזר ההוא, ולמה יחשיבנו כל כך? כי מה קש נידף הוא לפני אלקי עולם ה'? וגם מי חייב לתת לו שעיר, ולא עוד אלא שישלחוהו לו המדברה?...

ההיבט הדרושי-אליגורי

פרשני הדרש לא בארו בההיבט המיסטי, הרואה בשעיר קרבן ל"שטן" (כנראה עקב "ריח האלילות" הנודף ממנו, לטעמים). ההסבר האליגורי הרואה בקרבן זה מופע חזותי האמור להוות "משל" להפנמת "מסר-ערכי" לעם ישראל במעמדו לפני ה' במקדש ביום הכיפורים, כדי לעורר נפשם לתשובה בהתאם לייעודם האלוקי.

דעת אברבנאל [תוכן דבריו]: השעירים הללו שניהם רומזים לבני ישראל [ולכן נאמר: "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עיזים לחטאת...] אלא שישנה במסגרת כלל ישראל "עדה הקדושה" ו"עדה הפושעת", וההגדרה בין שני השעירים מציגה מסר-חזויתי לקהל האלפים הנאסף בבית המקדש ביום הקדוש הזה כשבפניהם עומדות לבחירה שתי אפשרויות: אם להיות "עדה קדושה" ואז תקרב לקדש הקדשים, או להיות "עדה פושעת" ואז יהא "גורלה" ללכת לגלות, כנרמז בתיבה זו: עז – אזל" אם עם ישראל עז פנים, אזי "אזל" [יילך] לגלות... וכ"ז על מנת לעוררם בתשובה ביום הכיפורים. מסיים אברבנאל במסר מעודד: אך גם בגלותו לא יכלה העם היהודי, כנרמז בפסוק: "והשעיר אשר יהיה עליו הגורל לעזאזל – יעמד חי לפני ה' לכפר עליו... [היינו שגם בגלותו, יעמד חי לנצח!...] זוהי הרמיזה להבטחת הגאולה לדעת אברבנאל.

רעיון דומה פיתח הרש"ר הירש [ותוכנו-המתומצת]:

הגרלת שני השעירים מציגה בפני היהודי העומד במקדש ביום הכיפורים את "ההכרעה- הגורלית" העומדת לפניהם לבחירתם ביום הקדוש הזה. ❖ האפשרות להיות "השעיר לשם" – משמעו: למצות את "דם לבו" ולהביאו אל ההיכל פנימה עד קדש הקדשים, אבל המחיר הוא: הנכונות לשחוט בסכין חריף של קדושה, את חייו הבהמיים-חושניים ולהקדיש כל חייו לקב"ה.

❖ האפשרות להיות "השעיר לעזאזל" בסרבו להקריב את חיי החושניות-הבהמית, אזי ישולח חפשי המדברה, אל החירות-הפראית, שם יפזז ויקפוץ במרחבי-השממה הרוחנית ללא מיגבלות, אך עליו לדעת שסופו: הדרדרות לתהום החידלון והתרסקות ריקנית.

ולכן – מפרש הרש"ר הירש - מחייבת ההלכה שיויון-מוחלט בין שני השעירים, דבר המסמל את האיזון של הבחירה החפשית, כשלפני האדם מוצגות ביום הכיפורים בעמדו במקדש שתי אפשרויות שוות לחלוטין...

הקשיים בגישה האליגורית והקבלית

הבעיה בגישה האליגורית: לפיה נמצא שפעולת השילוח לעזאזל אינה פועלת כפרה, כי אם "מעשה-סמלי" האמור לעורר את ישראל בתשובה... למרות שלפי התפיסה האליגורית שאר כל הקרבנות גם הם אינם אלא "מסר-חויית" הבא לפעול על נפש החוטא ולעוררו בתשובה. אולם בענין השעיר לעזאזל, לדבריהם, המסר נפעל כבר בעת ההגולה, שהיא המייצגת את שתי האופציות ביניהן חייבים ישראל להכריע. אם כן מדוע משלחים אותו למדבר⁸? הלא את הידרדרותו לתהום אין אף אחד רואה וממילא גם לא מושפע...

הבעיה בגישה הקבלית: מיהו אותו "נמען" שרק על ידי "שיחודו" יתכפרו עוונותינו ב"ריפוי בריסוק"?...

נאמר במפורש בפרקי רבי אליעזר הגדול (פרק מ"ו, הביאו הרמב"ן ויקרא ט"ז, ח): לפיכך היו נותנין לו לסמאל שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם, שנאמר גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל, גורלו של הקב"ה לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר החטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו ...

וכפי שהגדיל האלשיך הקדוש לתקוף רעיון זה:

...והנה אמרו רבותינו [פרקי דר"א] שהוא להשחידו בל ישטין עלינו, והלא כמו זר נחשב הטעם הלז, כי מי ישמע לדבר הזה ולא יבעת באמת באמרו: מריה דאברהם, לא יימנע או ישראל זכאים בדינם או בלתי זכאים. אם זכאים הם - מה צורך להשחיד את השטן? ואם בלתי זכאים - מה בצע בהשחיד אותו? האם השופט כל הארץ לא יעשה משפט בגלל העדר המקטרג?! ... ולא עוד אלא שתהיה מצוות המקום עלינו להשחיד את המשטין עלינו לסכור את פיו, וכי משוא פנים יש בדבר

8 מדוע לא ישלחוהו על פני השדה ודיו? כאמור בטהרת המצורע: "ושלח את הצפור החיה על פני השדה" (ויקרא י"ד, ז).

חלילה?! ועוד כי אדרבה הוא לתת לו פתחון פה לאמץ כח להשטין, באומרו: "ראה בניך משחידים אותי לבל אגלה נבלותם", וכדי בזיון וקצף. וגם בלשון המקרא לזר יחשבהו, כל הרואה מקרא שכתוב: "גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל" שיורה חלחלה השוואת מה כמטילים גורל בין שני שותפין חלילה!

נסיונות פרשנות על ההיבט הקבלי

ה"אור החיים" הקדוש מציע תירוץ מעניין לפתרון בעיה חמורה זו, שהעלה הוא עצמו, שנראה כ"אלילות" רח"ל:

...ולהבין העניין, משל למלך שביקר בגדי בניו, וראה בהם בגדים נקיים וכתם בו, משפשפו בידו ונותנו לבנו, וכשראה בגד מלוכלך הרבה נותנו לעבד אחד מעבדיו אשר לא ימאס הדבר המאוס, כן הדבר הזה המלך הוא מלכנו יתרומם שמו, כשמביא לפניו קרבן אם הוא בפרט [=כלומר, חטא אחד פרטי] וטהרת כתם כל שהוא שהם כתמי השגגה, או פרט אחד של טומאת מקדש וקדשיו כנזכר לא יתועב הקרבן אליו, אבל כל הזוהמא של כל העבירות שעשו ישראל קלות וחמורות [=שעל זה מכפר השעיר לעזאזל] הוא מיאוס גדול, ואמר [=המלך, הקב"ה] שיוליכוהו לעבד אחד מהרחוקים מהמלוכה לצד היותו מהפחותים וקלי הערך, והוא ישבר ויאבד וימחה אותם, ואין זה אלא כנותן לו שירות מבוזה לעשות, ואף על פי כן למעלה הוא לו שחשבו האדון לעשות לו דבר ממה שהיה לפני אל בבית המקדש, ונעשה השעיר ההוא בהשוואה עם השעיר המתקרב לפני אל:

אמנם רעיון זה פותר את שאלת ה"שוחד" והחנופה לשטן, באומרו שאדרבה נותנים לו לבצע "שירות מבוזה", שלא מתאים להיעשות במקדש פנימה – אבל עדיין נותר טעם מוזר בפינו מהרעיון שתפקידו של השטן הוא "לכבס" עוונותיהם של ישראל?! האמנם?..

באותה מידה יוקשה גם תירוץ רבינו בחיי, המנסה גם הוא לבאר מדוע נבחר ה"שטן" להיות ה"נמען" אליו נשלחת מנחה זו⁹:

והעמיד אותם לפני ה' - שני השעירים האלה היו מתנה להקב"ה לפני הגורל ואחרי הגורל. לפני הגורל, הוא שאמר והעמיד אותם לפני ה', לבאר כי שניהם היה נותנן במתנה להקב"ה ומעמידן לפניו, ואחרי

9 ויקרא ט"ז, ז.

הגורל הוא שאמר והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד חי לפני ה', לומר שאף אותו של עזאזל היה נותנו להקב"ה...וכוונת התורה איננה להקריב לעזאזל וחלילה זה, ולכך היה הכהן עושה בהן בתחלת מעשיו שני דברים אלו, היה נותן שניהם מתנה להש"י, והיה מטיל עליהם גורלות, כי אילו היה הכהן מקדיש אותן בפה ואומר עליהם זה לה' וזה לעזאזל, היה משוה ענין לענין והיה הענין כעין עבודה לעזאזל, ולא יתכן להעשות כן, אבל עתה שהיה על פי הגורל הנה הש"י נותן השעיר ההוא לעזאזל ומאתו בא אליו והוא יבחר ולא אנו...וא"כ [=השטן הוא] למטה מן הספירות הוא, והוא מחיצה מפסקת בין הספירות ובין הקרבנות, ואיך יעלה קרבנו לשם המיוחד והרי הוא [=השטן] באמצע, שחל בדרך, עומד להשטין מעכב על קרבנו, ולכך אמר שלא יקטרג, כלומר שלא יפסיק בין ה' המיוחד ובין קרבנו, כי כאשר נתן לו זביחה זו כמי שמשליך פרוסה לכלב כדי שלא ינשכנו אז יעלה קרבנו דרך סלולה לשם המיוחד בלי קטרוג,אף על פי שהוא [=השטן] נהנה עם כוחותיו, אין כוונתנו אלא לאדון הכל שצונו בכך שנתן מתנה לאחד משריו ועבדיו לטובתנו כדי שיליץ טוב בעדנו, והמתנה הזאת אינה באה אליו ממנו אנחנו [=כלומר, מאתנו] אלא ממנו יתברך...

אמנם הוא ביאר שאנו לא שולחים כלום לשטן, אלא הקב"ה החליט "להשליך פרוסה לכלב", כדי שלא יקטרג.

אולם חוזרת טרונייתו הזועקת של האלשיך:

"ולמה יחשיבנו כל כך? כי מה קש נידף הוא לפני אלקי עולם ה'? וגם מי חייב לתת לו שעיר, ולא עוד אלא שישלחוהו לו המדברה?"... [=ובהמשך דבריו טוען האלשיך: "ממה נפשך"]...אם זכאים הם: מה צורך להשחיד את השטן? ואם בלתי זכאים: מה בצע בהשחיד אותו? האם השופט כל הארץ לא יעשה משפט בגלל העדר המקטרג?! ... ולא עוד אלא שתהיה מצוות המקום עלינו להשחיד את המשטין עלינו לסכור את פיו, וכי משוא פנים יש בדבר חלילה?!

ההיבט-החסידי: תרגיל מהפכני

יובן בהקדם שאלה מעניינת משאלותיו של האלשיך בפרשה זו:

".... ועוד, למה ישחטו מיד את אשר עלה עליו הגורל לה', והשני יעמד

חי עד סוף העבודה?"...

כלומר, מן הראוי היה שתיכף ומיד אחרי ההגרלה, משנתברר ששעיר זה

מיועד להישלח לעזאזל, ימסרוהו לידי האיש העיתי שיובילו המדברה. **מה טעם להעמדתו ב"אפס מעשה" זמן כה רב**, עד שגומר הכהן הגדול את עבודת הקטורת, את ההזאות של דם הפר ודם השעיר, ורק אז משלחים אותו. הלא אם ייצא שעה קודם יגיע לצוק במדבר **שעה קודם**, וכשידחוהו מן ההר – יתלבן חוט השני במקדש, הדבר שכל ישראל כה מצפים לו ו"יפה שעה אחת קודם"!

הנחת היסוד של ההיבט החסידי היא, ש"קרבנות" אינם "סמל אליגורי" בלבד, אלא הם "אקטים-פעילים" שביצועם פועל "כמים הפנים אל הפנים" בעולמות העליונים. זאת כלשון חז"ל על האמור בקרבנות "ריח ניחוח": "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ומאמר הכתוב: "את קרבני לחמי לאישי", כשם שהלחם-הגשמי אינו "סמל" שמזכיר לאדם שעליו לחיות... אלא הוא יוצר שובע ופועל את המשכיות הקשר של הנשמה אל הגוף, כך גם "לחמי לאישי" יוצר "נחת רוח" ומעורר "יהי רצון" אצל הקב"ה להשפיע למקריבים רב טוב.

לאחר הקדמה זו, הבה נתבונן מה מתרחש בעולמות העליונים בעת עשיית סידרת הפעולות של "עבודת כהן גדול" ביום הכיפורים, וכיצד יוצרים פעולות אלו ומפעילים את תהליך-הכפרה לפני השם, כאשר הצד השווה שבכל הפעולות הללו הוא: גילוי הקשר העצמותי, הבלתי-מותנה של עצמות הקב"ה עם עצמות נשמה יהודית, ושם כל החטאים "כדונג נמסו"...

הגורל על שני השעירים: גילוי עצמותו ית'

האמנם אי אפשר להחליט איזה שעיר לה' ואיזה לעזאזל, לפי בחירה אקראית של הכהן¹⁰? כשם שאב הקונה כמה תרנגולים ל"כפרות" בוחר אחד מהם עבור עצמו והשני עבור בנו, ללא הגרלה?.. מבואר במאמרי הרבי מליובאוויטש¹¹:

קיים מכנה משותף בין "פורים" (פור הוא הגורל) לבין יום הכפורים. בשניהם ישנו עניין ה"גורל", המבטא הכרעה "על הגיונית" שאין טבעו של האדם מעורב בה כלל, וזה פועל במקביל בעולמות העליונים, שה"כפרה" שמכפר הקב"ה

10 להעיר שישנם פרשנים שיוצרים אנאלוגיה בין שני השעירים לשתי ציפורי המצורע, שהאחת נשחטת במקדש והשניה "משולחת", והנה שם אין הכהן מגריל איזו תישחט ואיזו תשולח!

11 ראו ספר המאמרים מלוקט [לכ"ק אדמ"ר רמ"מ מליובאוויטש נ"ע] ח"ה פרק ב.

על עוונותינו, היא מעל לכל הגיון¹². בשפת הקבלה קרוייה דרגא זו: "לפני¹³ הוי"ה תטהרו", מפני שהיא קודמת לדרגא הקשורה לתואר ולשם: [י"ד – ה"א – ו"ו – ה"א] "שם" המסמל את עשר ה"ספירות-העליונות" שראשיתם ב"חכמה" (שהיא י"ד של שם ה') ולאחריה ה"בינה" (שכנגד ה"א) ולאחריה ששת המידות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד (שכנגד הו"ו) – שמספרו 6, ועד לאחרונה ספירת ה"מלכות" (שכנגד ה"א אחרונה שבשם ה') – כל אלו הן המערכת האלוקית המסודרת, ההגיונית וה"מידתית". מכלול זה נקרא בשם "הויה".

אולם ה"כפרה" שורשה מ"עצמותו" יתברך, דרגת "אנכי" מי שאנכי, דלא איתרמיז בשום אות¹⁴, היא "לפני ה' תטהרו", כפרה בבחינת 'אף על פי כן ולמרות הכל' "סלחתי כדברך".

ומה מעורר אצל הקב"ה את הרצון ה"קדם-הויה" הזה? זהו ה"גורל" על שני השעירים, הפועל אצל הקב"ה, אשר למרות ש"אח עשיו ליעקב" (ובמקרים רבים היהודי מתנהג ממש כגוי) עם כל זה, על ידי ה"גורל" מעורר את גילוי "עצמותו" שאיננה מוכתבת משום חוק והגיון, שיבחר הוא בעמו ישראל ויסלח לעדת ישראל. והכל בכח ה"גורל"!

עבודת ה"קטורת": גילוי פנימיות הלב

סגולת ה"קטורת" לשכך את חרון-אף ה' יותר מכוחן של ה"קרבנות", כפי שמצינו בעצירת המגיפה בעת מחלוקת קרח¹⁵:

וַיִּקַּח אֶהָרֶן כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיִּרְץ אֶל תּוֹךְ הַקֶּהֱלִי וְהָיָה הַחַל הַנִּגְנָף בְּעַם וַיִּתֵּן אֶת הַקִּטְוֹת וַיִּכְפֹּר עַל הָעָם: וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמַּתִּים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמַּגֵּפָה:

לאחר גילוי "עצמות הקב"ה" באמצעות הגורל, בא תורה של הקטורת, שפנימיות תוכנה על פי הקבלה החסידית היא: גילוי הקשר העצמותי העל-הגיוני של היהודי עם אלוקיו. דבר זה מרומז בתיבה: "קטורת", שבתרגום ארמי היא מקבילה ל"קשורת" – התקשרות שלמעלה מ"קירבה", כפי שמבאר הרבי מליובאוויטש במאמרו¹⁶:

עבודת ה"קרבנות" מלשון קירוב, היא עבודת הצדיקים, החיים באוירה

12 שהרי "שאלו לחכמה: נפש החוטאת מה תהא עליה? וענתה: היא תמות"... לא כן כש"שאלו לקב"ה... ענה: "יעשה תשובה ויתכפר לו".

13 לא במובן "מול" אלא במובן "שקדם לו" ולמעלה ממנו.

14 ראו זוהר חלק ב' מ"ב, ב באריכות.

15 במדבר י"ז, יב-יג.

16 ספר המאמרים מלוקט [לכ"ק אדמו"ר רמ"מ מליובאוויטש נ"ע] ח"א ע' קסד.

של "קירבה" מתמדת לאלוקות, לעומת עבודת ה"קטורת" שהיא עבודת ה"תשובה" לאלו שאצלם נכרת "חבל ההתקשרות" על ידי חטאים, ויש צורך לקושרו מחדש, "לקטור"¹⁷ אותו, כאשר במקום הקשר, החבל הוא "כפול" (כפליים לתושייה). שעניינה של "תשובה" גם הוא גילוי פנימיות הנשמה, חשיפת הרוכד העמוק וה"תת-מודע" שבה, שמעל "עשר הכוחות-המודעים" שבה, שם לא פגע כלל החטא, ומשם נמשכת ההיטהרות של ענפי הנפש הפגומים

כמו בפעולת החיאה, כאשר כוחות הנפש החיצוניים במצב התעלפות, אבל עדיין נותרה בו "קיסטא דחיותא", אזי פעולת ההחיאה היא לייבא את החיות הנעלמת, לידי גילוי והתעוררות. כנרמז בזה שבקטורת ישנם אחד-עשר סממנים, רמז לדרגא שמעל ה"עשר" - המגיעה עד ל"כתר" העליון, שהוא הדרגא שמעל "עשר הספירות" של שם ההויה, מה שנקרא: "לפני הויה".

מעלה נוספת ב"קטורת" יותר מ"קרבנות": קרבנות אינם מכפרים אלא על ה"שגגות" ולא על ה"זדונות" – גם בעלי החיים הכשרים להקרבה על המזבח הם רק ה"טהורים" בלבד, שהם "קליפת נוגה" (נייטרלית) אבל ה"טמאים", שהם "משלש קליפות הטמאות לגמרי", אי אפשר להעלותם אפילו באמצעות הקרבה על המזבח...

לא כן ה"קטורת", שאחד מסמניה הוא ה"מור", אשר לדעת כמה מהפוסקים מדובר בבושם המופק מדם חיה¹⁸ הנקראת "ידוע": ובושם זה קרוי "מושק", הוי אומר שמדובר בחומר "אסור" משלש קליפות הטמאות והאיך מותר להקטירו על מזבח-הקטורת?

אלא כאן מתבטא כוחה האדיר של ה"קטורת" לעומת ה"קרבנות", שאילו הקרבנות נקרבים על מזבח החיצון [רמז לחיצוניות-הלב] בניגוד לקטורת שעל מזבח הפנימי, המסמלת את עבודת ה"תשובה" הבאה מפנימיות הלב, שלכן יש בכוחה "לאהפכא חשוכא לנהורא" עד ש"זדונות" (מור) נהפכו לו לזכויות!

17 מלשון "קטורה" שהוא כינויה של הגר כפירוש רש"י [בראשית כה, א]: "קטורה - זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם:

18 ראו טור אור החיים סימן רט"ז בעניין ברכת הריח: "והנכון בעיני שחיה ידועה היא ויש לה כמין חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחלה כמין דם ואח"כ מתייבש ונעשה ממנו המור והרמ"ה היה אוסר לאכלו משום חשש דם".

הקטורת של יום הכיפורים וייחודה

כל האמור לעיל הוא גם ב"קטורת" של כל ימות השנה, על אחת כמה וכמה ב"קטורת" של יום הכיפורים, המוכנסת אל קדש הקדשים פנימה, ומונחת לפני ה"כפורת" שהיא גם מלשון "כפרה", כי שם "בין הכרובים" מתבטא הקשר הבלתי אמצעי של הקב"ה (הכרוב הזכרי) עם כנסת ישראל (הכרוב הנקבי) שלא באמצעות התורה, שלכן שניהם עומדים מעל ללוחות הברית, לבטא את הקשר העצמותי הבלתי מותנה בקיום מצוות, בבחינת "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא", לכן משם הוא שורש ה"כפרה" של יום הכיפורים.

והכל בזכותה של ה"קטורת" המשככת את ה"קצף" האלוקי על חטאי-האדם ויוצרת פיוס והתחדשות הקשר, מתוך פנימיות הלב, שם לא נגע שום פגם!

הכהן הגדול עושה "שמיניות" לכפר על ישראל

לאחר שלב ה"גורל" ושלב "הקטרת הקטורת" מגיע שלב "הזיית-הדמים", שמזה הכהן הגדול "שמונה-הזאות": "אחת למעלה ושבע למטה" (ר"ת: אלר"ל). מבואר במאמר של הרבי מליובאוויטש אשר "שבע" הוא כנגד סדר ההשתלשלות של ה"טבעי", ואילו "שמונה" רומז לדרגא שלמעלה מההשתלשלות של העולמות הכי עליונים, הנקראת "לפני הוי"ה". המספר "שמונה" מופיע ביום הכיפורים בכמה וכמה היבטים:

1. יום הכיפורים הוא השמיני, לאחר שבעת ימים קודם יוה"כ שמפרישין כה"ג מביתו²⁰.
2. ב"זאת יבא אהרן" בזכות המילה [זאת אות הברית] שמצוות ה"יום השמיני".
3. שמונה הזאות שמזה הכה"ג: "אחת למעלה [מההשתלשלות] ושבע למטה".
4. עניין התשובה הוא "רפואת-הנפש" מעוונותיה, וברכת "רפאנו" היא השמינית.

שלושת סדרות ההזאה: דם הפר, דם השעיר ודם מתערובת של שיירי הדמים של הפר והשעיר גם יחד, כל סידרה של הזאות מתבצעת בשלשה שלבים:

1. הזאה בתוך קדש הקדשים לפני הכפורת בין הכרובים.
2. הזאה על הפרוכת מצד היכל.
3. הזאה על מזבח הזהב שבהיכל, ולבסוף שפיכת שיירי הדם הנוותר על יסוד המזבח החיצון שבעזרה.

19 שהרי בכל נברא יש שש צלעות: ארבע רוחות ומעלה ומטה + החלל הפנימי = שבע.

20 שעניינה של פרשה זו הוא קדושת הברית.

לרמז שתהליך הכפרה מתחיל מבפנים כלפי חוץ: החל מעומק הנשמה "לפני ולפנים" [אילו הן מדרגות הנשמה הנקראות בשם "חיה יחידה"] ומשם נמשך תהליך ההיטהרות אל הכוחות הפנימיים [הקרויים נפש, רוח ונשמה] ועד לטיהור הרובדים החיצוניים של הנשמה [הקרויים: מחשבה, דיבור ומעשה], כאשר "מייבאים" את ה"חיה-יחידה", שהוא ה"על-מודע"²¹ המרומז במספר "שמונה" (הזאות) אל תוך מערך כוחות המודע הסדירים, המרומזים במספר "שבע".

ו"השעיר לעזאזל" עדיין עומד ומחכה...

לאור כל האמור, הבה נדמיין לעצמנו מה מצבם של "כל עוונות בית ישראל" לאחר כל התהליכים הללו. ה"גורל" הביא לגילוי "עצמותו", ה"קטורת" הביאה את "ריח-התשובה" שבאה מפנימיות הלב, הלא היא דרגת ה"חיה יחידה", אל מקום ה"כפורת" שורש הכפרה. "שמיניות ההזאות" המשיכו והקרינו את ה"כפרה" מהדרגה ה"שמינית" כלפי חוץ אל תוך ה"שבע" של כוחות המודע שניטהרו אף הם, מה נותר עוד להשלמת הכפרה?

השלב האחרון, אליו ממתין עדיין ה"שעיר לעזאזל" הוא שלב הווידוי בפה, שמתווה הכהן הגדול "על כל עוונות בית ישראל" על ראש השעיר לעזאזל, הממתין בסבלנות עד לסיום ה"ווידוי", כמו שנאמר²²:

וְסָמַךְ אֶהְרֵן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הַחַי וְהִתְנַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וְשָׁלַח בְּיַד אִישׁ עֹתִי הַמְדַבֵּר:

הא למדת, שלאחר סיום כל התהליכים עד לאחרון שבהם הלא הוא "הווידוי", עתה הפכו כבר "כל עוונות בני ישראל" ל"זכויות", בכוחם של ה"קטורת" וה"הזאות", ואת אותם "העוונות-המלובנים", אותם נותן הכה"ג על ראש השעיר כמו שנאמר: "וְנָשָׂא הַשְּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם [=המלובנים] אֶל אֲרֶץ גְּזֵרָה וְשָׁלַח אֶת הַשְּׂעִיר בְּמִדְבָּר".

אמנם שולחים כאן את השעיר ל"שטן" (כמבואר בהיבט הקבלי) – אבל לא

21 מקביל לפורים "עד דלא ידע".

22 כנרמז בפסוק (ויקרא טז, ז): וְהַשְּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעִזָּאזֵל יַעֲמֵד חַי לְפָנָיו יְדוּד לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעִזָּאזֵל הַמְדַבֵּר הַקָּשֶׁר בֵּין "גורל" [העצמות האלוהיות] ל"חי" [העצמות הנשמיות].

23 ויקרא ט"ז, כא.

לשלח אותו לעזאזל המדברה" - המען או הנמען?

בתור "שי" או "הקרבה" חלילה וחס, אלא שולחים לו את כל ה"זדונות – לאחר שהפכו לזכויות" ... זוהי סיבת ההמתנה הארוכה, שהרי אי אפשר לשלחו עם "כל עוונות בית ישראל" בטרם התכפרו, שהרי אז נמצא שאנו הנאשמים נותנים לתובע "תיק מלא עם כל רשימת האישומים"?!
אולם לאחר ש"יעמד חי", והסתיים תהליך הכפרה עד לאחרון-שלביו, הרי עצם ה"משלוח" הזה מביך ומבלבל את ה"שטן" שהרי רואה הוא שכל "חטא" שהוא יעלה לקטרג עליו, יענו לו: "יפה! הנה עוד זדון שהפך לזכות! ... הרי שעדיף לו לשתוק ולחדול מקטרוג שיפעל נגדו כ"בומרנג"...

בכך תתורץ קושייתו של האלשיך: שהרי אין כאן "שוחד" במובן המקובל, שהמקטרג "מתעלם" מעובדות כתב-האישום עקב שלמונים שקיבל, אלא שמשלוח השעיר עם כל ה"עוונות המלובנים" סותם את טענותיו של המקטרג. כנאמר בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ה)

לפיכך נותנין לו שוחד²⁴ ביה"כ שלא לבטל את ישראל שלא יקריבו את קרבנם...
ראה סמאל שלא נמצא בהם ביום הכפורים חטא [=היכן הוא רואה זאת?
על גבו של השעיר הנושא את כל ה"עוונות המלובנים"]
אמר [=השטן "סמאל"] לפניו: רבון כל העולמים יש לך עם אחד כמלאכי השרת שבשמים ... מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים. והב"ה שומע עתירתן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקום ועל הכהנים ועל כל הקהל מקטון ועד גדול ועל כל עונותיהם של ישראל ועל כל העם.

24 ומה שבכל זאת נקרא: "שוחד" הוא כי באמת השטן בשורשו נהנה מ"מהפך זה". כמשל הזוה"ק על הזונה ששכר המלך לפתות את בנו, שלמרות שמתאמצת להכשילו, אבל בעומק לבה תשמח שיתגבר על פיתוייה וייגרם נחת רוח למלך ששכרה ודי למבין.